

Promjene u odnosu SAD-a i Kine, 2008.-2023.

Mokos, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:475194>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-08**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

PROMJENE U ODNOSU SAD-A I KINE, 2008.-2023.

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Marko Grdešić

Studentica: Jelena Mokos

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. STANJE EKONOMIJE PRIJE KRIZE U KINI.....	2
3. STANJE EKONOMIJE PRIJE KRIZE U SAD-U.....	4
4. ODNOS KINE I SAD-A PRIJE KRIZE	6
5. OPORAVAK AMERIČKE EKONOMIJE	9
6. OPORAVAK KINESKE EKONOMIJE.....	12
7. ODNOS KINE I SAD-A NAKON KRIZE I OCJENA USPJEŠNOSTI.....	14
8. ZAKLJUČAK	17
9. LITERATURA	18

1. UVOD

Ovaj rad bavit će se usporedbom dvije, može se reći, najjače ekonomske svjetske sile, u kontekstu globalne ekonomske krize 2008. godine, posebno se fokusirajući na načine oporavka ove dvije ekonomije i procjenu uspješnosti njihovih politika oporavka u tom pogledu. U radu će se pokušati dati odgovor na pitanje je li kineska politika oporavka ekonomije bila uspješnija od američke ako se gleda dugoročno, budući da se dosta brže oporavila od krize i postigla gospodarski rast, kroz analizu prijašnjeg stanja u obje zemlje i njihovog odnosa prije, tijekom i nakon krize. Važno je analizirati ove dvije zemlje kroz njihov odnos kako bi se jasnije moglo predočiti kojim resursima raspolažu i na koji način dizajniraju svoje ekonomske politike, da bi se kasnije moglo objasniti zašto je Kina relativno brzo izronila iz posljedica krize i kako se to odrazilo na ostatak svijeta, SAD, pa i samu Kinu. Rad je strukturiran tako da kreće od ekonomskog stanja u obje države prije krize, zatim njihov odnos prije krize te, naposljetku, kako su se oporavile ove dvije ekonomije i kakav je njihov odnos bio nakon krize.

Financijska kriza može se definirati kao poremećaj na financijskim tržištima, obično povezan s padom cijena imovine i nesolventnošću među dužnicima i posrednicima, koji se širi financijskim sustavom, ometajući kapacitet tržišta za alokaciju kapitala (Claessens i Kose, 2013). Financijske krize pogađaju na vrhuncu poslovnih ciklusa (Aliber i sur., 2023). Ponuda kredita se povećava kada je gospodarstvo u procvatu i smanjuje se kako stopa rasta usporava. S rastom gospodarstva investitori postaju optimističniji, povećavaju ulaganja i postaju spremniji na posuđivanje novaca. U isto vrijeme opadaju procjene rizika pojedinačnih ulaganja zajmodavaca i oni postaju spremniji davati zajmove, uključujući i one za ulaganja koje su ranije smatrali previše rizičnima. Posljedično dugovi postaju sve veći, gospodarstvo usporava, a investitori postaju sve manje optimistični. Zajmodavci također postaju oprezniji kada se njihovi gubici po zajmovima povećavaju (Aliber i sur., 2023). Događaji koji vode prema krizi su uglavnom velikih razmjera i šokantni za makroekonomski sustav (izbijanje ili završetak rata, iznenađujuću financijski uspjeh, politički događaji...) (Aliber i sur., 2023). Tijekom krize, mnoge tvrtke koje su nedavno izgledale snažne mogu iznenada bankrotirati jer propast nekoliko zajmodavaca dovodi do povlačenja kredita, rasprodaje vrijednosnih papira i usporavanja gospodarstva (Aliber i sur., 2023).

Financijske krize pogađaju i velike i male zemlje, siromašne i bogate. One mogu imati domaće ili vanjsko podrijetlo i potjecati iz privatnog ili javnog sektora. Dolaze u različitim oblicima i veličinama i mogu se širiti preko granica. Zahtijevaju trenutne i sveobuhvatne političke

odgovore, pozivaju na velike promjene u financijskom sektoru i fiskalnim politikama i mogu zahtijevati globalnu koordinaciju politika (Claessens i Kose, 2013). Financijska kriza često je povezana s jednim ili više sljedećih fenomena: značajnim promjenama u obujmu kredita i cijenama imovine, ozbiljnim poremećajima u financijskom posredovanju i opskrbi vanjskim financiranjem različitih aktera u gospodarstvu, problemima bilance velikih razmjera (poduzeća, kućanstava, financijskih posrednika i država) i velikim državnim potporama (u obliku potpore likvidnosti i dokapitalizacije). Financijske krize obično su višedimenzionalni događaji i teško ih je karakterizirati pomoću jednog pokazatelja (Claessens i Kose, 2013).

Postoje mnoge vrste klasifikacija kriza, ali prema Reinhart i Rogoff (2009) postoje dvije grupe kriza; krize definirane kvantitativnim pragovima, koje mogu biti inflacija, pad valute te sniženje vrijednosti valute i, drugo, krize definirane događajima, odnosno bankovne krize do kojih dolazi pojavom „bankovnog brijega“ koji dovodi do zatvaranja banke, spajanja ili preuzimanja jedne ili više financijskih institucija od strane javnog sektora. Tu spadaju i krize vanjskog duga te krize domaćeg duga (Reinhart i Rogoff, 2009).

Neki autori, poput W. M. Morrisona, u krizi su vidjeli način za dodatnim jačanjem odnosa između Kine i SAD-a. S obzirom da je Kina tada najveći posjednik američkih deviznih rezervi, mogla je znatno pomoći oporavku američke ekonomije povećanjem svojih ulaganja u američko gospodarstvo i time se kasnije okoristiti. Kina je bila financijski stabilnija i mogla se lakše nositi s krizom, dok je u SAD-u sve bilo kaotično. S obzirom na dostupnu literaturu, može se reći da uglavnom prevladava misao kako se Kina uspješnije i brže oporavila od krize. Brže sigurno jest, no je li to bilo uspješnije, pokušat će se, kroz analizu, pokazati u ovom radu. Prema Kotarskom (2014: 100), Kina je „odlučno odgovorila na američku financijsku oluju.“ Paketima mjera koje su donesene zaista se čini da je tako, no postavlja se pitanje hoće li ih i koliko to koštati u budućnosti. Zbog takvih radikalnih mjera, pretpostavlja Kotarski, dovest će se u pitanje opstanak vlasti Partije zbog izoliranosti u donošenju odluka i rada po principu „mi znamo što je najbolje za nas.“

2. STANJE EKONOMIJE PRIJE KRIZE U KINI

Financijski sustav u Kini uglavnom je bankovno orijentiran. Najbitnija karakteristika bankovnog sustava u Kini jest struktura vlasničkih prava gdje glavnu ulogu i dalje drže četiri državno-komercijalne banke. Ukupna količina kredita u ekonomiji Kine u 2000. godini je

iznosila oko 1000 milijardi juana, a 14 godina kasnije ta se brojka popela na 24000 milijardi, što je pokazatelj visokog stupnja financijskih problema i posljedičnog financijaliziranja kineske ekonomije (Ilargi Meijer, 2014). Financijske reforme u Kini rezultirale su jačanjem financijske arhitekture koja je predvođena državom. Nju čine tri stupa: stup monetarne politike, stup bankovne kreditne ekspanzije i stup koji se temelji vezivanju tečaja juana s obzirom na američki dolar u smislu zadržavanja kontrola kapitala (Yulu i sur., 2011).

U strukturi kineske ekonomije prije globalne krize jedan od nedostataka bila je monetarna politika kojoj je nedostajalo nezavisnosti, a veliki je fokus bio stavljen na ekonomski rast. Stope rasta uistinu su bile značajne, ali, zbog manjka nezavisnosti monetarne politike, pojavile su se poteškoće u kineskoj ekonomiji. Posljedično je došlo do inflacije cijena financijske imovine. Kreditna ekspanzija s niskim kamatnim stopama uzrokovala je pojavu moralnog hazarda te se smanjila uspješnost kompanija. Dodatno je doprinijelo financijskoj nestabilnosti kombinacija službenog i neslužbenog bankovnog sustava. Privatni je sektor patio zbog manjka kapitala, a do toga je došlo jer su državna poduzeća imala privilegirane pozicije koje su dovele do kapitalnih viškova i sumnjivih investicija. Profitabilnost državnih poduzeća omogućile su niske kamatne stope koje su stvorile preduvjete za pristup jeftinom kapitalu (Kotarski, 2014).

Od 1978. do 2010. udio kineskog BDP-a u svjetskom gospodarstvu porastao je s 1,7% na 9,5%, procjenjujući prema tržišnim tečajevima. Udio kineskog BDP-a u svjetskom gospodarstvu još je veći ako bi se primijenile cijene prilagođene kupovnoj moći. Sve veća moć Kine i drugih zemalja u usponu u svjetskom gospodarstvu ne samo da je pomogla da se značajno pridonese globalnom rastu, već je pomogla i diverzifikaciji pokretača globalnog rasta. Od 1970-ih, vrijednost kineske trgovine približno se udvostručila svakih četiri do pet godina, ubrzavajući nakon gospodarskih reformi pokrenutih 1992. Kineski uvoz zauzeo je treće mjesto u svijetu s oko 1,3 bilijuna američkih dolara u 2010. godini. Ovaj brzi rast transformirao je Kinu u vodećeg svjetskog izvoznika i značajnog uvoznika. Kina izvozi ne samo robu široke potrošnje, već i električne i druge strojeve, uključujući opremu za obradu podataka, odjeću, tekstil, željezo i čelik te optičku i medicinsku opremu, dok glavni uvoz uključuje električne i druge strojeve, naftu i mineralna goriva, optička i medicinske oprema, metalne rude, plastika i organske kemikalije (Li i sur., 2012).

Kina je provodila brojne tečajne reforme kroz povijest koje su utjecale ne samo na nju, nego i na ostatak svijeta. Reforme su omogućile Kini da postigne status jednog od najmoćnijih gospodarstava svijeta. Jedan od glavnih čimbenika osnaživanja statusa Kine u svjetskoj trgovini

bila je reforma tečajne politike koja je provedena 1978. godine. Od 1949. godine Kina je svoj tečaj fiksirala na visoku razinu radi strategije industrijalizacije i tečaj je bio fiksiran do kraja 1970-ih, s ciljem ubrzanja industrijskog razvoja. Primarna svrha ovog poteza jest neovisnost Kine o uvozu. Ovom se politikom provodila direktna kontrola uvoznih i izvoznih proizvoda te međunarodne razmjene. Precijenjena valuta osigurala je uvoz proizvoda važnih za industriju po nižim cijenama, nego inače. S obzirom da je precijenjena valuta dovela do prekomjerne potražnje međunarodnih dobara, trgovinski uvjeti nisu bili pogodni za domaće uvoznike. Posljedično, Kina je nacionalizirala brojne kompanije koje su bile pod nadzorom države, a koje su provodile kontrolu međunarodne razmjene. Tim je potezom međunarodna razmjena bila pod apsolutnom kontrolom Kine. Nakon toga uslijedio je pad cijena domaćih proizvoda koji su izvozno orijentirani, a osjetno je došlo do gubitaka u izvozu, domaćoj proizvodnji i kineskom gospodarstvu općenito sve do reforme tečajne politike 1978. godine (Baum i sur., 2015).

Nakon te reforme na području kineske ekonomije dogodile su se velike promijene provodeći politiku otvaranja i tržišno orijentiranih reformi. Tržišno orijentirane reforme uzrokovale su planirano širenje vanjske trgovine i kapitalnih priljeva. Kina je do 2005. godine postala najveći primatelj direktnih stranih investicija, udio trgovine u BDP-u značajno je narastao, a znatno se povećao i njezin udio u svjetskoj trgovini. Jedan od glavnih koraka do pozitivnih rezultata bilo je oslabljenje kontrole trgovine. Izvoznici su tada dobivali dio zarade od međunarodne razmjene. Drugi bitan korak bila je devalvacija i uvođenje unutarnje stope – uvedena je unutarnja stopa od 2.8 yuana prema dolaru (Bordo i Humpage, 2014). Reformiranje tečajnog sustava, konvertibilnost transakcija i tržišna stabilnost pomogle su u stabilizaciji kompletne ekonomije Kine. Jedan od pokazatelja je i taj da je tijekom azijske financijske, krize koja je trajala od 1997. do 1998. godine, vrijednost yuana ostala stabilna u odnosu na dolar, dok su brojne druge azijske valute doživjele pad (Fidrmuc i Siddiqui, 2014).

3. STANJE EKONOMIJE PRIJE KRIZE U SAD-U

Financijska kriza koja se dogodila u SAD-u nije nikako bila slučajna. Prvo upozorenje bila je katastrofa sa štednjama i zajmovima koja je trajala od 1986. do 1995. godine. Posljedica katastrofe bila je propast 1043 banaka, a porezne obveznike SAD-a to je koštalo oko 124 milijarde dolara. Sljedeća slična kriza trajala je od 1995. godine do 2001. kada je bilo prisutno neracionalno trošenje internetskih dionica bez razmatranja tradicionalnih poslovnih modela. Previše je kompanija pokušalo stvoriti online poslovanje, a nisu marile za zaradu po dionici.

1998. godine Long-Term Capital Management (LTCM) posudio je više od 125 milijardi dolara, ali je imao kapital od samo 5 milijardi dolara. Ovom ambicioznom akcijom LTCM je započeo financijsku krizu i iz ovog je slučaja jasno kako cijeli financijski sustav može biti doveden u opasnost iz nesmotrenosti samo jednog fonda (Kolb, 2010). Promoviranje hipotekarne politike također je u SAD-u izmaklo kontroli jer je dopuštala pojedincima s vrlo malo novca da posuđuju ogromne svote novca. Kreditni službenici bili su poticani da odobravaju hipoteke gotovo bez ikakve provjere prihoda pa su tako hipotekarni zajmovi dani osobama bez prihoda, bez posla i bez imovine. Sukob interesa bio je očit razlog zbog kojeg se dogodila ova kriza. Bankari su poticali hipotekarne brokere da učine sve što je moguće kako bi natjerali ljude da podignu hipoteke. Korijeni krize leže u neuspjehu djelovanja u razboritom prepoznavanju činjenica da bi ekonomski sustav mogao biti nestabilan (Wigmore, 2021).

Veliki problem stvorio se na tržištima nekretnina gdje su cijene kuća diljem SAD-a rasle svake godine od sredine 1990-ih do 2006. godine. Cijene su bile neusklađene s osnovama kao što su prihodi kućanstva i stanarine. U državama gdje je potražnja za nekretninama bila puno veća od ponuda zemljišta, rizik je bio još veći. Osim skoka u omjeru stvarnih cijena kuća i prihoda, ekspanzija kredita bila je očita s ogromnim porastom hipotekarnih kredita i s nevjerojatnim porastom zaduženosti na financijskim tržištima (Muolo i Padilla, 2008). Nagli porast kreditiranja drugorazrednih zajmoprimaca (zajmoprimci s malim ili nikakvim приходima) od 2000. godine doprinio je povećanju cijena nekretnina. Prije 2000. godine drugorazredna kreditiranja praktički nisu ni postojala, ali su nakon toga počela eksponencijalno rasti. Stalni rast cijena nekretnina, zajedno s novim financijskim inovacijama, iznenada je učinio drugorazredne zajmoprimce privlačnim kupcima za hipotekarne zajmodavce. Zajmodavci su osmislili inovativne hipoteke s prilagodljivom kamatnom stopom s niskim najavnim stopama, bez predujma, a neki čak dopuštaju zajmoprimcu da odgodi dospjele kamate svaki mjesec i doda ih glavnici zajma, s pretpostavkom zasnovanom na očekivanjima da će cijene kuća nastaviti rasti. Hipotekarni zajmodavci imali su veliki poticaj da daju kredit drugorazrednim zajmoprimcima kako bi povećali količinu naknada koje su primali za izdavanje hipotekarnih vrijednosnih papira (Kolb, 2010).

Generacijama je hipotekarno tržište uspješno davalo kredite milijunima obitelji, omogućujući im da ostvare američki san o posjedovanju vlastitih domova. Stopa vlasništva nad kućama dosegla je rekordnu visinu u 2004. godini. Rast drugorazrednih hipoteka koji je pridonio ovom rekordu značio je da su mnogi pojedinci, za koje se smatralo da su manje kreditno sposobni, dobili veće mogućnosti za kupnju domova. Industrija hipoteka sve se više kretala prema

sekuritizaciji, odnosno prebacivanju hipoteka u vrijednosne papire i njihovoj prodaji na sekundarnom tržištu, čime se prebacuje kreditni rizik. Agenti za nekretnine i mnogi od onih koji su izdali hipoteke, zarađivali su naknade i zatim prenosili povezani kreditni rizik na druge, a da sami nisu ostali u igri (Wigmore, 2021). Potražnja za stambenim nekretninama bila je nezasitna. Nakon rasta po prosječnoj godišnjoj stopi od nešto manje od 3% tijekom 1990-ih godina, cijene nekretnina su skočile, na nacionalnoj razini, u prosjeku za gotovo 9% godišnje od 2000. do 2006. Potaknut niskim kamatnim stopama, izvor drugorazrednih hipotekarnih kredita je porastao, popevši se s 8% u 2001. na 21 % u 2005. godini. Do druge polovice 2006. cijene su dosegle vrhunac na većini američkih tržišta gradskih stanova. Otvoreno je više od 14 milijuna novih hipotekarnih zajmova, a ukupni iznos nepodmirenih hipotekarnih zajmova premašio je 10 trilijuna dolara do kraja 2006., nakon što se udvostručio u nešto više od pet godina. Do kraja 2006. godine cijene počinju padati, a prodaja je slabila. Vlasnici kuća i velike financijske tvrtke podjednako su se previše zadužili, a u isto su vrijeme preuzeli previše rizika. Kao rezultat toga, američko gospodarstvo uključeno je u golemi val smanjenja zaduženosti, borbu za smanjenje duga i dobivanje novog kapitala. Do sredine 2007. bilo je jasno da je stambeno tržište zapalo u pravu nevolju. Najočitiiji znak bio je veliki pad cijena nekretnina. Pad cijena pokrenuo je domino posljedica, jer su se mnogi vlasnici kuća, posebno oni koji su kupovali pri kraju procvata, našli pod vodom. Od 2006. do prvog kvartala 2009. godine bilo je 5,5 milijuna ovrha, od čega su polovica bile drugorazredne hipoteke. Iza ovih brojki stoje bezbrojne priče obitelji u krizi (Kolb, 2010). Kako bi se mogle ustanoviti sličnosti i razlike posljedica koje je ostavila ova kriza na dvije zemlje, potrebno je sagledati njihov odnos u prošlosti i neposredno prije krize.

4. ODNOS KINE I SAD-A PRIJE KRIZE

U počecima je SAD-u Kina bila zanimljiva zbog ekonomskih razloga. Amerikanci su bili u potrazi za novim tržištem za kupnju robe, s obzirom da Velika Britanija nije bila zainteresirana za poslovnu suradnju. Kini je ovakav odnos s SAD-om bio od koristi jer su Amerikanci kupovali njihovu robu (Cheng, 2012). Dvije nepovezane krize u 1970-ima: kriza profitabilnosti globalnog kapitalizma predvođenog SAD-om i duboka kriza političkog legitimiteta u Kini, dovele su do stvaranja moćnog saveza između korporativno/financijskog kapitala SAD-a i kineske države koja je obje krize nastojala riješiti putem otvaranja Kine za korporativno iskorištavanje. Jedan od odgovora na krizu u SAD-u bio je intenzivirana globalizacija, čiji je

ključni poticaj bio premještanje proizvodnih operacija na mjesta gdje je kapital mogao izvući mnogo veću vrijednost od radnika koji su radili za puno niže plaće, nego u SAD-u. Ovaj način podupiranja stope profite izgledao je kao najkorisnija opcija, a upravo je tu Kina postala glavni akter. S druge strane, u Kini je bila prisutna kriza legitimiteta te se Kina počela okretati međunarodnim tržišnim silama i stranim ulaganjima (Shaikh, 2016). Transnacionalne su korporacije sredinom 1970-ih počele ozbiljno premještat i industrijske procese u područja jeftine radne snage. Dok su svjedočili kako su pustolovna prekomorska kineska poduzeća iz Hong Konga, Tajvana i jugoistočne Azije počela ulagati u jugoistočnu Kinu i ubirati ogromne profite od jeftine radne snage iz kontinentalne Kine, američke su korporacije uvidjele značajne implikacije otvaranja kineske trgovine i ulaganja za njihov problem propadanja dobiti (Khan, 2018).

Kinesko-američki odnosi nisu uvijek bili dobri. SAD je 1882. donio Zakon o isključenju Kine; ovo je bio prvi put da su SAD ograničile useljavanje. SAD su kasnije zabranile kineskim imigrantima dobivanje državljanstva zbog njihove rase, što nikad prije nije učinjeno. Kad su se američke snage pridružile drugim nacijama u zaštiti Amerikanaca i Europljana u Pekingu tijekom pobune (zване Boksačka pobuna), koja je započela 1899., neki su Kinezi označili SAD kao stranog izrabljivača. Kroz povijest je bilo razdoblja u kojima odnosi između Kine i SAD-a nisu bili stabilni. Najduže razdoblje kinesko-američkih napetosti nastupilo je nakon osnivanja Narodne Republike Kine 1949. godine. Američke i komunističke kineske snage međusobno su se borile tijekom Korejskog rata koji je započeo 1949. Komunističke prijetnje Tajvanu 1950-ih dovele su SAD i Narodnu Republiku Kinu na rub nuklearnog rata. SAD su krenule u rat u Vijetnamu dijelom kako bi spriječio širenje kineskog komunizma. Ipak, 1972. godine američki predsjednik Richard Nixon ponovno je uspostavio stabilne odnose s Narodnom Republikom Kinom. Nixon se nadao iskoristiti bolje odnose s Kinom kako bi uravnotežio rastuću moć Sovjetskog Saveza. Nakon kraja Hladnog rata i masakra na Tianmenu, odnosi SAD-a i Kine ipak su se preoblikovali. Države su se počele ekonomski zbližavati, ali njihove vanjske politike su se razilazile. Odnosi su bili poljuljani nakon slučajnog bombardiranja kineskog veleposlanstva u Beogradu od strane NATO-a, a suradnja je dovedena pod upitnik nakon što je Kina pokušavala ukrasti američku tehnologiju. S obzirom da se kineska vojna moć počela osnaživati, SAD su dovele u pitanje mogućnost daljnje suradnje (Cheng, 2012).

Počevši od ranih 1990-ih, američke transnacionalne korporacije silovito su se preselile u Kinu, osnivajući ili podružnice ili podugovaračke aranžmane s malim i srednjim kineskim dobavljačima, odlučne ući na veliko kopneno tržište i pristupiti jeftinoj radnoj snazi za izvozno

orijentiranu proizvodnju (Hung, 2017). Ulaganje u Kini, zajedno s neoliberalnim restrukturiranjem i financiranjem kod kuće, pridonijelo je zaustavljanju strmoglavog pada profitabilnosti, pri čemu su stope dobiti za američke korporacije porasle s najniže poslijeratne razine od 6% u ranim 1980-ima na blizu 9% u početkom do sredine 2000-ih (Shaik, 2016) Ni transnacionalne korporacije nisu razočarale Kinu. Dok su ulaganja usmjerena na proizvodnju za lokalnu potrošnju činila najveći dio ukupnih ulaganja, ulaganja iz inozemstva za proizvodnju za izvoz bila su odlučujući element u akumulaciji kapitala u Kini (Bello, 2023).

Glavne statistike o porastu kupnje američkih državnih obveznica od strane kineske vlade i o američkoj konzumaciji kineske robe prije globalne financijske krize već su dobro poznate. Kina je od 2000. do 2008. peterostruko povećala posjed američkih trezorskih zapisa na više od 500 milijardi američkih dolara. U istom razdoblju, američki uvoz kineske robe se više nego utrostručio na više od 300 milijardi američkih dolara. Do 2008. godine američki i kineski gospodarski odnos bio je najviše i najmanje uravnotežen bilateralni odnos u povijesti. Međuovisnost koja je karakteristična ovakvim neravnotežama jednako je jasna. Kina je održavala svoju valutu slabom u odnosu na dolar, kupujući dolare i vrijednosne papire denominirane u dolarima, što je održavalo niske kamatne stope u SAD-u i procvat američke potrošnje financirane dugom. Američki dolar omogućio je povećanje kineskog izvoza i ubrzani rast iz godine u godinu (Garret, 2013). Kinesko američki odnosi počeli su se razvijati nakon nesuglasica Sovjetskog saveza i Kine 1969. godine kada su nesuglasice između njih kulminirale graničnim sukobima. SAD podržavale su politiku jedne Kine čime su izjasnili svoje stajalište o postojanju samo jedne suvremene države pod imenom Kina, a u isto vrijeme prihvaćaju Tajvan kao neotuđivi dio Kine.

Tijekom godina pojavljivala su se razdoblja u kojima odnosi između Kine i Sjedinjenih Američkih Država nisu cvjetali, a sve je krenulo uzbrdo nakon što su navedene države 2000. godine potpisale Zakon o američko-kineskim odnosima kojim je Peking dobio stalne normalne trgovinske odnose. Tim se Zakonom Kina uspjela pridružiti svjetskoj trgovinskoj organizaciji 2001. godine. Između 1980. i 2004. godine američko-kineska trgovina porasla je s 5 na 231 milijarde dolara. Godine 2006. Kina je prestigla Meksiko kao drugi najveći trgovinski partner SAD-a, poslije Kanade. Već dvije godine kasnije, u rujnu 2008. godine, Kina je postala vlasnik najvećeg duga prema Sjedinjenim Američkim Državama u iznosu od oko 600 milijardi dolara. Nakon toga je uslijedila ekonomska neravnoteža između SAD-a i Kine te ubrzo i pojava financijske krize globalnog gospodarstva (CFR, n.n.).

Može se reći da je kineska ekonomija oduvijek bila orijentirana na izvoz i, svojevrsno, ovisila o tom izvozu. Neposredno prije krize i tijekom krize izvoz je jako pao zbog pada potražnje na globalnoj razini, a posebice potražnje iz SAD-a. Posljedično su se zatvorile brojne tvornice, što je rezultiralo visokom stopom nezaposlenosti i padom gospodarskog rasta. Također, Kina je imala brojne devizne rezerve u američkim dolarima i bila veliki investitor u američke vrijednosne papire, pa su gubici na tim ulaganjima znatno uzdrmali kinesku financijsku stabilnost (Prasad, 2009). Kako bi se mogao ponuditi konkretan odgovor na istraživačko pitanje, važno je sagledati kako su se ove dvije ekonomije oporavile od krize i je li to, u kineskom slučaju, dugoročno održivo.

5. OPORAVAK AMERIČKE EKONOMIJE

Dok su Federalne rezerve smanjivale kamatne stope na nulu u nadi da će potaknuti gospodarstvo, dogovoren je paket fiskalnih poticaja, koji se odnosi na privremenu infuziju rashoda u gospodarstvo od strane savezne vlade kako bi se povećala potražnja i potaknuo rast. U 2009. godini donesen je Zakon o američkom oporavku i reinvestiranju, odnosno paket gospodarskih poticaja. Poticaj je trebao ublažiti pad potražnje i posljedični pad povjerenja potrošača i poduzeća, bogatstva kućanstava i pristupa kreditima, očuvati i stvoriti radna mjesta, potaknuti gospodarsku aktivnost i ulagati u dugoročni rast, ublažiti patnju onih koji su najviše pogođeni recesijom te poticati odgovornost i transparentnost u državnoj potrošnji tijekom recesije. Gotovo trećina spomenutih poticaja do kraja godine je dodijeljena američkim kućanstvima i tvrtkama u obliku smanjenja poreza. Američki Zakon o oporavku i reinvestiranju u određenoj je mjeri usmjeren na razvoj i poboljšanje infrastrukture. Sukladno tome, 43% poticaja, u smislu prioriteta ulaganja, dodijeljeno je glavnim pokretačima gradskog i nacionalnog prosperiteta, koji se sastoje od inovacija, ljudskog kapitala i infrastrukture. Konkretno, Zakonom se planiralo ulaganje u domaću industriju obnovljive energije i zaštitu od vremenskih uvjeta 75% federalnih zgrada, kao i više od milijun privatnih domova diljem zemlje. Ispostavilo se da je američki Zakon o oporavku i reinvestiranju bio ključan u preokretu gospodarstva SAD-a. U trećem tromjesečju BDP je počeo rasti. Glavni razlog tome je smanjenje poreza i povećanje potrošnje, a gubitak radnih mjesta u četvrtom tromjesečju iznosio je samo jednu desetinu u odnosu na prvo tromjesečje. Procjenjuje se da je poticaj očuvao ili stvorio 1,6 milijuna do 1,8 milijuna radnih mjesta na kraju prvog tromjesečja 2010., a u konačnici je generirao čak 2,5 milijuna radnih mjesta (Wang, 2011).

Nakon velike recesije Federalne rezerve osigurale su likvidnost i potporu kroz niz programa, sa željom da se unaprijedi funkcioniranje financijskih tržišta i institucija, a time i ograniči šteta američkom gospodarstvu. Nakon što je američko gospodarstvo sredinom 2009. godine doseglo dno, oporavak je bio neobično spor. Financijska je kriza dovela do niza velikih reformi u bankarskoj i financijskoj industriji te kongresnom zakonodavstvu. Recesija je završila u lipnju 2009. godine, ali je ekonomska slabost i dalje bila prisutna. Gospodarski rast je bio vidljiv, ali ne i baš značajan- otprilike 2% u prve četiri godine oporavka, a stopa nezaposlenosti enormno visoka, kad se gleda duže američko povijesno razdoblje. Do kraja 2016. godine nezaposlenost se smanjila na manje od 5%, što znači da je oporavak bio relativno uspješan, ali izrazito spor.

S obzirom na situaciju, Federalne rezerve zadržale su iznimno nisku razinu ciljne stope saveznih fondova i tražile nove načine da osiguraju dodatnu monetarnu prilagodbu (Weinberg, 2013). Agresivna monetarna politika značajno je pomaknula bankovne rezerve, ali je postojao samo manji učinak na optjecaj. Banke koje nisu željele posuđivati kućanstvima i kućanstva koja nisu željela posuđivati od banaka, ograničile su učinkovitost monetarne politike. Federalne rezerve su izbjegle deflaciju, ali vjerojatno nije bilo načina mogućnosti generiranja značajne inflacije. Nakon velike recesije, Federalne rezerve su agresivno kupovale hipotekarne vrijednosnice kako bi snizile hipotekarne kamatne stope s kojima se suočavaju kućanstva. Vjerovalo se da će niže stope na neotplaćene hipoteke i druge kredite, kroz koje bi kućanstva trošila, pokrenuti gospodarstvo. Međutim, kućanstva koja inače imaju najveću graničnu sklonost potrošnji iz kredita ili ne mogu ili ne žele posuđivati više. Time se postigao zaključak da monetarna politika nije u stanju oživjeti ciklus duga (Mian i Sufi, 2014).

Za vrijeme predsjednika Busha potpisan je Zakon o hitnoj ekonomskoj stabilizaciji 2008. godine. Ovim se zakonom nastojala obnoviti likvidnost na kreditnim tržištima ovlašćujući ministra financija da kupi do 700 milijardi dolara u hipotekarnim vrijednosnicama. Glavna funkcija zakona bila je promicanje stabilnosti financijskog sustava. Zakon o hitnoj ekonomskoj stabilizaciji također je ministra financija ovlastio da uspostavi Program pomoći problematičnoj imovini kojim se zaštitila sposobnost potrošača i poduzeća da osiguraju kredit. Banke su prodavale problematičnu imovinu vladi u okviru ovog programa, a porezni obveznici imali su koristi od bilo kakvog budućeg rasta (Nolen, 2023).

Generalno je oporavak SAD-a od financijske krize bio poprilično spor. Najveći uzrok sporog oporavka su dugoročne strukturne promjene kao i neučinkovitost određenih politika. Dugoročni

trend smanjenja investicija u kapitalno intenzivne industrije jedan je od ključnih čimbenika sporog oporavka. SAD se postupno prebacio s teške industrije na uslužni sektor koji nije toliko kapitalan. Ubrzo je Kina preuzela veći udio u globalnoj proizvodnji, a udio SAD-a sve više se smanjivao. Fiskalna i monetarna politika imale su pozitivan utjecaj na oporavak ekonomije SAD-a. Ublažavanje Federalnih rezervi imalo je dobar utjecaj na smanjenje dugoročne kamatne stope kao i na povećanje BDP-a s 1 na 3%. Na području oporavka investicija je zakazao plan. Nizak rast prihoda i potražnje kao i strukturne promjene koje su smanjile potrebu za novim ulaganjima i proizvodne kapacitete, bili su neki od uzroka slabog oporavka investicija. Dodatna kočnica u oporavku ekonomije SAD-a bile su demografske promjene poput starenja stanovništva koje su ujedno i smanjile rast radne snage (Baily i Bosworth, 2013).

Barack Obama je 2010. godine donio Dodd-Frankov zakon i Zakon o zaštiti potrošača. Dodd-Frankovim je zakonom uspostavljeno mnogo novih vladinih agencija koje su imale zadaću nadziranja raznih sastavnica zakona i nadziranja financijskog sustava. Formirano je Vijeće za nadzor financijske stabilnosti i Upravno tijelo koji su imali ovlasti raspuštanja kompanija koje su u stečaju i zatvaranja banaka koje predstavljaju rizik za cijeli financijski sustav. Ured za financijsku zaštitu potrošača imao je zadaću da spriječi nekontrolirano hipotekarno kreditiranje i pomogne potrošačima da razumiju uvjete hipoteka. Ured za kreditne ocjene osigurao je da agencije daju razumne investicijske ocjene subjekata (Hayes, 2024).

Barack Obama bio je vrlo bitna figura u oporavku američke ekonomije nakon financijske krize. Stopa nezaposlenosti skočila je s 5% na početku recesije na 7.8% do trenutka kada je Barack Obama postao predsjednik SAD-a, a kasnije je nezaposlenost do listopada 2009. dosegla vrhunac od 10,1%. Tijekom recesije BDP se smanjio za 6,3% krajem 2008. godine i za 5.7% početkom 2009. godine. Ranije navedeni poticaj s novodonesenim zakonom bio je usmjeren na otvaranje novih radnih mjesta i očuvanje postojećih te na ulaganje u gospodarske aktivnosti koje bi omogućile dugoročni rast. Ukupna procjena paketa pomoći iznosila je 787 milijardi dolara - 288 milijardi dolara Barack Obama je usmjerio na porezne olakšice, 224 milijarde dolara za naknade za nezaposlene i bonove za hranu, 275 milijardi dolara za bespovratna sredstva, zajmove i ugovore. Unatoč slaboj uspješnosti poticaja, BDP je ipak postao pozitivan u trećem tromjesečju 2009. godine, a stopa nezaposlenosti počela je padati tijekom 2010. godine (Levy, 2013).

Po svemu sudeći, može se reći da se američka ekonomija relativno uspješno oporavila od krize. BDP je porastao i dostigao razinu kakvu je imao prije krize, nezaposlenost je pala, financijski

sektor se stabilizirao i relativno se oporavilo tržište nekretnina. Ono u čemu nisu bili uspješni jest porast nejednakosti u prihodima, koji idu u korist bogatijim članovima zajednice, dok su srednja i niža klasa pretrpjele gore posljedice krize. Budući da su bile potrebne snažne restriktivne mjere, za oporavak ekonomije bilo je potrebno jako puno resursa koji su povećali javni dug SAD-a. Oporavak je bio izrazito neujednačen u različitim segmentima društva (Levy, 2023.)

6. OPORAVAK KINESKE EKONOMIJE

Kinesko gospodarstvo oporavilo se od globalne financijske krize kombinacijom fiskalnih poticaja, prilagodbi monetarne politike i strukturnih reformi. Kao odgovor na krizu, kineska vlada provela je paket fiskalnih poticaja velikih razmjera čiji je cilj poticanje domaće potražnje i podupiranje gospodarskog rasta. To je uključivalo povećanu državnu potrošnju na infrastrukturne projekte, smanjenje poreza za poduzeća i subvencije za potrošače (Wang, 2011). Kina je u studenom 2008. implementirala značajan paket fiskalnih poticaja u iznosu od 600 milijardi dolara, što je bilo jednako 20% kineskog BDP-a. Ovaj paket poticaja imao je za cilj potaknuti domaću potražnju i suprotstaviti se negativnim učincima globalne recesije (Burdekin i sur., 2013). Narodna banka Kine (PBOC) provela je mjere monetarne politike za podršku likvidnosti u financijskom sustavu i poticanje kreditiranja. To je uključivalo smanjenje kamatnih stopa, smanjenje obvezne pričuve za banke i druge mjere za osiguranje odgovarajućeg toka kredita gospodarstvu. Kinesko izvozno orijentirano gospodarstvo također je imalo koristi od oporavka globalne potražnje nakon krize. Kako su se velika gospodarstva poput SAD-a i Europe počela oporavljati, kineski izvoz se oporavio, pridonoseći gospodarskom rastu (Wang, 2011). Kina je učinkovito prebacila svoj fokus na povećanje domaće potražnje kako bi smanjila ovisnost o izvozu, na koji je značajno utjecala globalna financijska kriza. Ova promjena fokusa pomogla je u stabilizaciji gospodarstva i promicanju održivog rasta (Burdekin i sur., 2013).

Kina je započela strukturne reforme kako bi ponovno uravnotežila svoje gospodarstvo prema domaćoj potrošnji i smanjila ovisnost o izvozu i ulaganjima. To je uključivalo napore za povećanje potrošačke potrošnje, promicanje inovacija i tehnološkog razvoja te rješavanje problema kao što je preveliki kapacitet u određenim industrijama. Oporavak Kine od krize također je podržan njezinim dugoročnim ekonomskim planiranjem i strateškom vizijom. Usmjerenost vlade na održivi rast, inovacije i društveni razvoj pomogla je usmjeriti gospodarstvo prema stabilnijem i otpornijem putu (Wang, 2011).

Usprkos globalnom gospodarskom padu, Kina je uspjela održati relativno visoku razinu gospodarskog rasta u usporedbi s drugim velikim gospodarstvima. Ova otpornost djelomično je posljedica vladinih proaktivnih mjera za potporu gospodarstvu, uključujući monetarno popuštanje, fiskalne poticaje i ciljne politike za poticanje domaće potrošnje i ulaganja. Politike poticaja, iako učinkovite u podržavanju rasta, također su dovele do značajnog povećanja bankovnih zajmova i duga lokalne samouprave. Ovaj porast kreditiranja izazvao je zabrinutost oko financijske stabilnosti i kvalitete imovine banaka. Rješavanje tih rizika postalo je prioritet za kineske kreatore politike kako bi osigurali održivi gospodarski rast na duge staze. Integracija Kine s globalnom ekonomijom odigrala je ključnu ulogu u njezinu oporavku. Produblјivanjem gospodarskih veza s drugim zemljama putem trgovine, ulaganja i prijenosa tehnologije, Kina je uspjela iskoristiti vanjske resurse i tržišta kako bi podržala svoj domaći rast. Pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) i uspostava posebnih gospodarskih zona bile su ključne prekretnice u kineskoj strategiji ekonomske integracije. Kina je postala glavni igrač u globalnoj trgovini, izrastajući u najvećeg svjetskog izvoznika i drugo po veličini gospodarstvo. Sudjelovanje Kine u međunarodnoj trgovini nije samo potaknulo njezin gospodarski rast, već je i olakšalo protok roba, usluga i ulaganja preko granica. Kina je privukla značajna izravna strana ulaganja, posebno u sektorima proizvodnje i infrastrukture. Otvaranjem svojeg gospodarstva stranim ulagačima i provedbom politika za olakšavanje priljeva izravnih stranih ulaganja, Kina je mogla pristupiti naprednim tehnologijama, upravljačkoj stručnosti i kapitalu iz inozemstva. To je pridonijelo modernizaciji i širenju kineske industrijske baze. Kroz partnerstva sa stranim tvrtkama i stjecanjem tehnoloških licenci, Kina je uspjela prenijeti napredne tehnologije u svoje domaće industrije. Ovaj prijenos tehnologije odigrao je ključnu ulogu u povećanju produktivnosti i konkurentnosti kineskih tvrtki, posebno u sektorima kao što su elektronika, automobilska industrija i telekomunikacije.

Kineski financijski sektor također se sve više integrirao u globalni financijski sustav. Internacionalizacija kineske valute olakšala je prekograničnu trgovinu i tokove ulaganja. Kineske velike devizne rezerve osigurale su stabilnost globalnim financijskim tržištima i podržale financiranje državnog duga za druge zemlje. Uspostava posebnih gospodarskih zona u Kini, počevši od Shenzhena kasnih 1970-ih, bila je ključna u promicanju gospodarske otvorenosti i privlačenju stranih ulaganja. Ove zone nude povlaštene politike, porezne poticaje i pojednostavljene propise kako bi potaknule strane tvrtke da započnu poslovanje u Kini. Posebne ekonomske zone poslužile su kao testni poligoni za ekonomske reforme i pridonijele su integraciji Kine u globalno gospodarstvo. Kao ključni dionik u globalnom gospodarstvu,

Kina se aktivno uključila u multilateralne forume i inicijative za oblikovanje globalnog upravljanja i rješavanje gorućih gospodarskih pitanja. Od zagovaranja otvorenog regionalizma u trgovinskim sporazumima do promicanja održivog razvoja i ublažavanja klimatskih promjena, Kina je igrala proaktivnu ulogu u međunarodnoj gospodarskoj suradnji (World Bank, 2013). Općenito, kineski oporavak od globalne financijske krize karakterizirala je kombinacija fiskalnih poticaja, razborite monetarne politike, pomaka prema domaćoj potražnji i otpornosti njezinih financijskih tržišta. Te su mjere pomogle Kini da prebrodi krizu i održi svoju putanju gospodarskog rasta (Burdekin i sur., 2013).

S obzirom na analizu podataka vezanih za oporavak kineskog gospodarstva, može se zaključiti da je Kina usmjerila svoje reforme na rigoroznu kontrolu kamatnih stopa, iz čega izvire taj komunistički karakter. To je učinjeno kako bi se spriječio odljev depozita i, samim time, bio centraliziran (Kotarski, 2014.) Može se reći da je, kratkoročno i brzo, Kina izbacila svoje gospodarstvo iz posljedica recesije prvenstveno paketom fiskalnog stimulansa i time se spriječila masovna nezaposlenost, što je i bio primarni cilj. Međutim, postavlja se pitanje je li to dugoročno održivo jer je primarni fokus porast investicija kao glavni dio BDP-a, a ne povećanje privatne potrošnje. Također, dug lokalne razine ostaje dugoročan izazov za kinesku financijsku stabilnost (Kotarski, 2014.)

7. ODNOS KINE I SAD-A NAKON KRIZE I OCJENA USPJEŠNOSTI

Narodna Republika Kina značajno je porasla u gospodarskoj snazi unazad dva desetljeća. U 2015. godini Kina je postala glavni izvoznik robe i nezaobilazan sudionik globalne trgovine. Uspon gospodarske moći Narodne Republike Kine doveo je do povećanog političkog utjecaja, vojne i tehnološke moći, ali su SAD zadržale svoj vodeći položaj na tržištima dionica, kredita, energije i roba. Također, i dalje su predvodnik sila u globalnom gospodarstvu (Vidović, 2022). Odnos Kine i SAD-a nakon globalne financijske krize je složen. Obje zemlje nastavile su biti glavni akteri u globalnom gospodarstvu, a njihove interakcije imaju značajne implikacije na međunarodnu trgovinu, financije i geopolitiku. Kina i SAD su ostale ekonomski međuovisne, s opsežnim trgovinskim i investicijskim vezama. Unatoč povremenim napetostima oko trgovinske neravnoteže i prava intelektualnog vlasništva, obje su zemlje nastavile sudjelovati u gospodarskoj suradnji.

U razdoblju nakon krize došlo je do porasta strateškog natjecanja između Kine i SAD-a, posebno u područjima kao što su tehnologija, kibernetička sigurnost i regionalni utjecaj. Obje zemlje nastojale su potvrditi svoje interese i utjecaj u azijsko-pacifičkoj regiji i šire.

Diplomatske odnose između Kine i SAD-a karakterizira mješavina suradnje i natjecanja. Pitanja kao što su ljudska prava, Tajvan i Južno kinesko more bili su izvori napetosti, dok su obje zemlje također surađivale na globalnim izazovima kao što su klimatske promjene i sprečavanje nuklearnog širenja. Rastući gospodarski i politički utjecaj Kine doveo je do promjene u globalnoj ravnoteži snaga, dovodeći u pitanje tradicionalnu dominaciju SAD-a. Obje zemlje nastoje potvrditi svoje vodeće uloge u međunarodnim institucijama i oblikovati pravila globalnog gospodarstva (Wang, 2011).

Kina i SAD doživjele su porast ekonomskog nacionalizma nakon krize. Trgovinski sporovi, kao što su carine na uvoz guma i ograničenja na izvoz sirovina, eskalirali su između dviju zemalja. Uzajamne nacionalne sigurnosne zabrinutosti porasle su kako su SAD preispitivale svoj globalni angažman, a Kina proširila svoj vanjski doseg i vojne kapacitete. Dok je Kina tvrdila da su njezini sigurnosni ciljevi obrambeni, SAD su izrazile zabrinutost zbog kineskih troškova obrane i pomorske moći (Garret, 2013). Sjedinjene Države podupiru proširenu ulogu Kine u multilateralnim financijskim institucijama, prepoznajući kinesku gospodarsku poziciju i potrebu za uključenosti u globalno gospodarsko upravljanje. Angažman na visokoj razini između dvaju gospodarstava u gospodarskim pitanjima smatra se prioritetom, a inicijative poput strateškog i gospodarskog dijaloga predložene su za njegovanje odnosa. Nezdravi aspekti odnosa, kao što su trgovinske neravnoteže i protekcionističke tendencije, stvorili su napetosti između dvaju gospodarstava. Posljedice krize dovele su do toga da se obje zemlje bore s gospodarskim izazovima, s potencijalom za rastuće trgovinske napetosti i protekcionističke mjere (Prasad, 2009).

SAD i Kina su bile uključene u trgovinski rat, pri čemu su SAD uvele carine na kinesku robu, a Kina je uzvratila svojim carinama. Ovaj trgovinski sukob imao je značajne implikacije za obje zemlje i globalno gospodarstvo. Nametanje carina uzrokovalo je 2018. godine tarifni rat jer je američki cilj bio zaštita industrije, a kao odgovor su dobili isti postupak od Kine. To je dovelo do globalne destabilizacije i znatno povećalo troškove za poduzeća u obje zemlje. Postoji zabrinutost zbog nepoštene trgovinske prakse Kine, kao što su subvencije i krediti koje kineska vlada daje određenim industrijama, što SAD smatraju da Kina daje nepoštenu tržišnu prednost. Te su prakse pridonijele trgovinskoj neravnoteži između dviju zemalja. Jedan od aspekata odnosa Kine i SAD-a koji se može okarakterizirati kao suradnja je njihov angažman na globalnim pitanjima koja zahtijevaju zajedničke napore. Unatoč razlikama i konkurenciji na različitim područjima, obje zemlje prepoznaju važnost suradnje na određenim globalnim izazovima. Smatra se da postoji potreba za suradnjom između Kine i SAD-a u glavnim

planetarnim problemima kao što su klimatske promjene, epidemije i širenje nuklearnog oružja. Kina i SAD surađivale su na inicijativama za klimatske promjene, kao što je Pariški sporazum, čiji je cilj bio ograničiti globalno zatopljenje na znatno ispod 2°C iznad predindustrijske razine. Obje su zemlje prepoznale važnost rješavanja klimatskih promjena i surađivale su na postavljanju ciljeva smanjenja emisija i promicanju tehnologija čiste energije. Također su surađivale na globalnim zdravstvenim pitanjima, uključujući zajedničke napore u borbi protiv epidemija i pandemija. Ta je suradnja posebno očita u inicijativama za rješavanje problema zaraznih bolesti i javnozdravstvenih izazova.

Obje zemlje sudjeluju u borbi protiv terorizma, razmjenjuju obavještajne podatke i koordiniraju akcije u borbi protiv terorizma i ekstremizma. Ta je suradnja ključna za održavanje globalne sigurnosti i stabilnosti (McIntire, 2018). Jedan značajan aspekt odnosa između Kine i SAD-a koji se može okarakterizirati kao konkurencija je njihovo ekonomsko rivalstvo. Natjecanje između dviju zemalja u gospodarskoj sferi bila je glavna značajka njihovih odnosa posljednjih godina. Osim trgovinskog rata, obje zemlje natječu se za utjecaj i stratešku prednost u raznim regijama, uključujući Aziju i Pacifik, Afriku i Latinsku Ameriku. Natjecanje za geopolitički utjecaj proteže se na područja poput razvoja infrastrukture, vojne prisutnosti i diplomatskih saveza. Kineska vojna modernizacija i ekspanzija, zajedno s vojnom prisutnošću SAD-a u azijsko-pacifičkoj regiji, odražavaju konkurentsku dinamiku u smislu vojnih sposobnosti i strateškog pozicioniranja. Obje zemlje unapređuju svoje vojne sposobnosti, što dovodi do konkurentске utrke u naoružanju. Kina i SAD imaju suprotne političke sustave i ideologije, koje pridonose natjecanju u smislu vrijednosti, modela upravljanja i globalnog vodstva. Ideološke razlike između dviju zemalja oblikuju njihovo natjecanje za utjecaj i meku moć. Općenito, gospodarsku, tehnološku, geopolitičku, vojnu i ideološku dimenziju odnosa Kine i SAD-a karakterizira natjecanje. Iako postoje područja suradnje i zajedničkih interesa, konkurentski aspekti njihovog odnosa odražavaju složenu i višestruku prirodu njihovih interakcija na globalnoj sceni (Lau, 2018).

Kad se analiziraju mjere i politike oporavka dvije zemlje, svakako se može zaključiti da je Kina iznimno brzo oporavila svoje gospodarstvo, dok je to u SAD-u trajalo oko 8 godina, ako se sagleda vrijeme potpunog oporavka. To što se Kina oporavila brže, ne znači da se oporavila uspješnije i da je to dugoročno održivo. Kina se fokusirala na fiskalne i monetarne mjere koje su bile fokusirane na investiranje u infrastrukturu i žestoku kontrolu kamatnih stopa, odnosno potpuno centraliziranu monetarnu politiku bez ikakve neovisnosti banaka. Investiranje je otvorilo brojna radna mjesta, ali dugoročno fokusiranje na investicije nije stabilno. Tržište

nekretnina je varijabilno i u kratkom vremenu može doći do destabilizacije, što može uzdrmati kompletnu državu i ostatak svijeta (Kotarski, 2014).

Ako bi se ocjenjivala uspješnost oporavka, zacijelo bi Kina imala prednost, ali ako se gleda dugoročno, ta je teza pod velikim upitnikom. Kina je uspjela u kratkom roku oporaviti svoje gospodarstvo i osigurati rast, međutim oslanjanje na investicije je dugoročno neodrživo. Do danas je vidljivo da je gospodarski rast usporio i da je porast BDP-a tek 5-6% godišnje, znatno manje nego što je to bilo par godina nakon krize. Kini je potrebno restrukturiranje i usmjeravanje ekonomije s investicija na potrošnju jer bi to onda bilo dugoročno održivo i više otporno na rizike koje tržište nosi sa sobom. Ni u SAD-u situacija nije savršena jer se oni suočavaju s problemom nejednakosti i inflacije, ali su povećali regulaciju financijskog sektora i tako smanjili mogućnost rizika za izbijanje ekonomske krize. S obzirom da se američko gospodarstvo gadno opeklo nakon krize, poboljšali su svoje nadzorne mehanizme tržišta i naučili da se u kratkom trenutku sve može srušiti. Cijeli svijet je bio kolateralna žrtva i morao se izvlačiti iz blata američke trajavosti, uključujući i Kinu, koja je zahvaljujući sposobnosti vladajućih uspjela brzo izaći i oporaviti se.

8. ZAKLJUČAK

Prema informacijama navedenim u ovom radu, može se utvrditi da je odnos između Kine i SAD-a kroz povijest bio buran i pun preokreta. Globalna financijska kriza imala je bitan utjecaj na ekonomiju obiju država i promijenila je dinamiku njihovih odnosa. I prije krize ove su dvije države bile u međudnosima na području globalne ekonomije i trgovine prvenstveno. Nakon financijske krize, gospodarstvo obiju država bilo je poljuljano, ali zahvaljujući njihovim proaktivnim djelovanjem uspješno su odradile oporavak gospodarstva. Kina je svoj uspješan oporavak provela kroz fiskalne poticaje i monetarnu politiku te smanjenjem ovisnosti o izvozu. Sličnim su se tehnikama oporavile i SAD. Što se tiče geopolitike, Kina je ojačala svoju sferu utjecaja putem infrastrukturnih pothvata, dok su SAD pokušale održati svoj tradicionalni utjecaj u Aziji i šire - napor koji nije prošao bez vojnih osporavanja izazvanih kineskom vojnom modernizacijom i povećanom prisutnošću na jugu Obale Kineskog mora. Unatoč tome što su Kina i SAD "neprijatelji" u pohodu na tron globalne dominacije i ekonomske moći, njihova međuovisnost je neosporna stoga je potrebno pronaći zajednički temelj za suradnju: neuspjeh koordinacije problemskim pitanjima mogao bi ugroziti globalnu stabilnost, što se i očitovalo pojavom tarifnog rata.

Mnogi autori kritiziraju kinesko oslanjanje ekonomije na investiranje, budući da takav sustav nije dugoročno održiv i potrebno je usmjeriti ekonomiju i BDP na potrošnju. Dakle, može se reći da je Kina bila uspješna jer je kratkoročno oporavila svoje gospodarstvo strukturnim radikalnim reformama, dok su SAD bile spore u oporavku i obuhvatile sve sektore kako bi se osigurale od rizika ponovne pojave krize. Takav pristup je daleko produktivniji i sigurniji, ali svejedno nisu uspjeli smanjiti nejednakosti u društvu i one se s godinama samo povećavaju. Dakle, SAD su se oslanjale na rast potrošnje i inovacije, a to je zasigurno bolje i održivije jer se nisu oslanjali na zaduživanje. Kina se u godinama nakon krize suočavala s izazovom prekomjernog zaduživanja u privatnom sektoru, dok su SAD to uspješno izbjegle. Kina i danas ima velik problem sa zaduženosti, ovisnosti o investicijama, demografijom (starenjem stanovništva) itd. (Kotarski, 2014). Sukladno svemu, može se reći da je kineski oporavak bio zaista brz i efikasan tada, ali su SAD utabale stabilnost u oporavku i skoro u potpunosti uklonile rizike od ponavljanja ovakvog scenarija u budućnosti.

9. LITERATURA

1. Aliber, R. Z., Kindleberger, C. P., McCauley, R. N. 2023. *Manias, Panics and Crashes: A history of Financial Crises* (8th edition). Cham: Palgrave Macmillan.
2. Baily, M. N. i Bosworth, B. 2013. *The United States Economy: Why such a Weak Recovery*. Brookings. <https://www.brookings.edu/articles/the-united-states-economy-why-such-a-weak-recovery/>. Pristupljeno 18.6.2024.
3. Baum, C. F., Kurov, A., Wolfe, M. H. 2015. „What do Chinese macro announcements tell us about the world economy?“ *Journal of International Money and Finance* 59: 100- 122.
4. Bello, W. 2023. „From partnership to Rivalry: China and the USA in the early twenty-first century.“ *Journal of Contemporary Asia* 53(5): 828–851.
5. Bordo, M. D. i Humpage, O. F. 2014. *Federal Reserve Policy and Bretton Woods*. Federal Reserve Bank of Dallas. <https://www.dallasfed.org/-/media/documents/institute/wpapers/2014/0206.pdf>. Pristupljeno 18.6.2024.
6. Burdekin, R. C., Barth, J. R., Song, F. M., Zhou, Z. 2012. China after the global financial crisis. *Economics Research International* 2012: 1–3.
7. CFR (n.n). *U.S.-China Relations*. <https://www.cfr.org/timeline/us-china-relations>. Pristupljeno 18.6.2024.

8. Cheng, D. 2012. *The Complicated History of U.S. Relations with China*. The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/asia/report/the-complicated-history-us-relations-china>. Pristupljeno 18.6.2024.
9. Claessens, S. i Kose, A. 2013. „Financial Crises: Explanations, Types, and Implications.“ *SSRN Electronic Journal* 13(28): 1-66.
10. Fidrmuc, J. i Siddiqui, M. 2014. *Exchange Rate Policy in China after the Financial Crisis: Estimation of the Time-Varying Exchange Rate Basket*. Las Vegas: CES info Area Conferences.
11. Garrett, G. 2013. „Financial Crisis, Chimerica and Global Governance.“ *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 77: 74-89.
12. Hayes, A. 2024. *Dodd-Frank Act: What It Does, Major Components, and Criticisms*. Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/d/dodd-frank-financial-regulatory-reform-bill.asp>. Pristupljeno: 18.6.2024.
13. Hung, H. 2017. *The China Boom: Why China Will Not Rule the World*. New York: Columbia University Press.
14. Ilargi Meijer, R. 2014. *A Stampede of Elephants in the China Shop*. Naked Capitalism. <http://www.nakedcapitalism.com/2014/05/ilargi-stampede-in-the-china-shop.html>. Pristupljeno: 18.6.2024.
15. Kapustina, L., Lipková, E., Silin, Y., Drevalov, A. 2020. „US-China Trade War: Causes and Outcomes.“ *SHS Web of Conferences* 73(1).
16. Khan, S. 2018. *Haunted by Chaos: China's Grand Strategy from Mao Zedong to Xi Jinping*. Cambridge: Harvard University Press.
17. Kolb, R. 2010. *Lessons from the financial crisis: Causes, Consequences, and Our Economic Future*. New Jersey: John Wiley & Sons.
18. Kotarski, K. 2014. „Kineska ekonomska i financijska transformacija, utjecaj globalne financijske krize i reperkusije kineskoga kriznog menadžmenta.“ *Međunarodne studije* 14(2): 91-117.
19. Lau, L. J. 2018. *The China-U.S. Trade War and Future Economic Relations*. Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong Press.
20. Levy, M. 2023. *American Recovery and Reinvestment Act*. Britannica. <https://www.britannica.com/topic/American-Recovery-and-Reinvestment-Act>. Pristupljeno: 18.6.2024.
21. Li, L., Willet, T. D., Zhang, N. 2012. „The Effects of the Global Financial Crisis on China's Financial Market and Macroeconomy.“ *Economics Research International* 2012(1): 1–6.

22. McIntire, Y. 2018. *China and America: The New Geopolitical Equation*. Academia. https://www.academia.edu/36430343/China_and_America_The_New_Geopolitical_Equation. Pristupljeno: 18.6.2024.
23. Mian, A. i Sufi, A. 2014. *House of debt: How they (and you) caused the great recession, and how we can prevent it from happening again*. London: University of Chicago Press.
24. Muolo, P. i Padilla, M. 2008. *Chain of Blame: How Wall Street Caused the Mortgage and Credit Crisis*. New Jersey: John Wiley & Sons.
25. Nolen, J. L. 2023. *Emergency Economic Stabilization Act of 2008*. Britannica. <https://www.britannica.com/money/Emergency-Economic-Stabilization-Act-of-2008>. Pristupljeno: 18.6.2024.
26. Prasad, E. S. 2009. „Effects of the financial crisis on the U.S.-China economic relationship.“ *Cato Journal*, 29(2): 223-236.
27. Reinhart, C. M. i Rogoff K. S. 2009. *This time is different: Eight Centuries of Financial Folly*. New Jersey: Princeton University Press.
28. Shaikh, A. 2016. *Capitalism: Competition, Conflict, Crises*. New York: Oxford University Press.
29. Vidović, I. 2022. *Analiza učinaka trgovinskog rata između Sjedinjenih Američkih Država i Narodne Republike Kine* (diplomski rad). Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
30. Wang, Y. 2011. *China and the United States' Recovery from the Global Financial Crisis* (diplomski rad). Denver: Faculty of Social Sciences of University of Denver.
31. Weinberg, J. 2013. *The Great Recession and Its Aftermath*. Federal Reserve History. <https://www.federalreservehistory.org/essays/great-recession-and-its-aftermath#:~:text=The%20recession%20ended%20in%20June,remained%20at%20historically%20elevated%20levels>. Pristupljeno: 18.6.2024.
32. Wigmore, B. A. 2021. *The Financial Crisis of 2008: A History of US Financial Markets 2000-2012*. New York: Cambridge University Press.
33. World Bank. 2013. *China 2030: Building a modern, harmonious, and Creative Society*. Washington: The World Bank.
34. Yulu, C., Ma, Y., Tang, K. 2011. „The Chinese Financial System at the Dawn of the 21st Century: An Overview.“ *The IEB International Journal of Finance* 2: 2-41.
35. Zhang, Y. 2018. „The US–China Trade War: A Political and Economic Analysis.“ *Indian Journal of Asian Affairs* 31(1/2): 53-74.